

Соња Еремић

Мастер политиколог Факултета политичких наука

КОНЦЕПТ БИМУЛТИЛАТЕРАЛИЗМА ЗАСНОВАН НА ПРАКСИ ШАНГАЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЗА САРАДЊУ

Сажетак

Истраживања мултилатералне дипломатије не посвећују довољну пажњу разумевању и објашњавању праксе узајамних званичних односа сарадње институционализованих дипломатских облика. Не постоји чак ни покушај да се такви односи теоријски одреде и дефинишу. Стога, предмет овог експлораторног истраживања јесу двострани мултилатерални односи које је Шангајска организација за сарадњу (ШОС) остварила и споразумно уредила са другим мултилатералним дипломатским структурама. Оно што односе двостране мултилатералне сарадње ШОС чини релевантним за истраживање јесте чињеница да су они успостављени са две универзалне организације и пет регионалних и интеррегионалних дипломатских структура. Такве односе смо у овом раду назвали бимултилатералним односима. Циљ истраживања јесте да потврди да бимултилатерализам Шангајске организације за сарадњу карактерише постојање обрасца. Истраживачке методе и технике коришћене у сврху потврђивања основне хипотезе су анализа садржаја докумената и компаративна метода. Истраживањем се закључује да пракса двостране мултилатералне сарадње Шангајске организације за сарадњу представља типски облик бимултилатерализма те да правила која постоје у овом случају не важе за успостављање неког другог бимултилатералног партнерства. На основу свих научно добијених чињеница о изученој пракси бимултилатералних односа Шангајске орга-

низације за сарадњу, на крају рада израђена је и дефиниција концепта бимултилатерализма.

Кључне речи: мултилатерална дипломатија, бимултилатерализам, интеррегионализам, ШОС, АСЕАН, ЗНД, ОДКБ, ЕЦО, ЦИЦА, ЕУ.

1. УВОД

Процес регионализма у међународним односима је као своју најбољу верзију свету пружио институционализоване међународне регионалне организације које су данас међу водећим актерима међународних односа. Прве регионалне организације оформљене су 50-их и 60-их година прошлог века, првенствено у Европи и Латинској Америци. Овај први налет стварања регионалних организација назван је „старим регионализмом”. Други талас регионализма – „нови регионализам” почео је крајем 80-их година и сматра се да траје и даље. Њега одликује нови замах регионалне кондензације глобалне међузависности држава у различитим пољима сарадње чиме се разликује од углавном војно-безбедносних савеза из првог таласа регионализма. Неки аутори наводе и трећи талас који се односи на период након завршетка Хладног рата. Издвајају га као посебан због оснивања бројних институција и организација на свим нивоима територијализоване сарадње држава (почевши од микрорегиона) као и због реформи раније постојећих регионалних структура.¹

Почетком другог таласа регионалних интеграција, међународне мултилатералне дипломатске платформе почеле су да међусобно уређено комуницирају. Окончање Хладног рата довело је до темељне трансформације у међународном систему. Практични ефекат ове промене јесте пролиферација регионалних сила и њихових регионалних организација како би њима добиле већу моћ и не би биле глобално маргинализоване. Таква пролиферација и појачани значај регионалних

1) Timo Behr and Juha Jokela, *Regionalism & Global Governance: The Emerging Agenda*, Internet, http://www.institutdelors.eu/media/regionalism_globalgovernance_t.behr-j.jokela_ne_july2011_01.pdf?pdf=ok,4/10/2018

споразума довели су до одговарајућег раста и узајамних регионалних дијалога.² Пракса сарадње једне мултилатералне дипломатске платформе са другом таквом уређеном јединицом је дакле, вишедеценијска. Прави пример за то јесте двострана мултилатерална сарадња између Удружења држава Југоисточне Азије (АСЕАН-а) и Европске уније (ЕУ) која формално датира од 1975. године. Ипак се некако чини да је тек након распада Совјетског Савеза, последично и стварања великог броја регионалних организација у том геополитичком делу света, двострано повезивање мултилатералних дипломатских структура процветало.

Међутим, иако смо свесни да мултилатералне дипломатске структуре међусобно сарађују, њихово узајамно повезивање до сада није завредило ни свој посебан назив. Такав вид међународних односа саставни је део савремене дипломатије и чини суштински особену структуру данашњег мултилатерализма. Истраживања, анализе и теоретизације мултилатералне дипломатије ипак не посвећују довољну пажњу разумевању и објашњавању праксе узајамних званичних односа сарадње институционализованих мултилатералних дипломатских облика. Нема ни нужне истраживачке усредсређености на вршење поређења пракси двостраних мултилатералних односа мултилатералних дипломатских актера. Посебно недостају истраживања оваквих односа савременијих дипломатских мултилатералних платформи, у првом реду нових установљених вишестраних организација и дипломатских мултилатералних партнерских процеса образованих после 2001. године. Следствено, нема ни научног ни теоријског објашњења двостраних мултилатералних односа мултилатералних дипломатских платформи, које смо на основу научно утврђених чињеница, приказаним у последњем делу рада, назвали бимултилатералним односима.

Шангајска организација за сарадњу се деловањем током целокупног постојања сврстала међу најутицајније светске организације, посебно у области очувања безбедности и стабилности. Како ШОС очување безбедности и стабилно-

2) Mathew Doidge, "Inter-regionalism and Regional Actors: The EU-ASEAN Example", in: *The Eurasian Space: Far More Than Two Continents* (eds.: Wim Stokhof, Paul van der Velde and Yeo Lay), IIAS, Leiden, 2004, p. 40.

сти, поред тога и економску и социо-културну сарадњу остварује не само унутрашње уређеном сарадњом својих држава чланица, већ као јединствена целина сарадњом са другим мултилатералним дипломатским актерима, ова неистражена пракса бимултилатералних односа одабрана је као предмет истраживања. Посебност ШОС се огледа у томе што је она једна од ретких организација која је закључно са 2018. годином бимултилатерална партнерства успоставила и споразумно уредила потписивањем меморандума о разумевању чак са седам мултилатералних дипломатских платформи. Још је важније то што је пет таквих односа остварено са регионалним и интеррегионалним мултилатералним дипломатским структурама. То су: Заједница независних држава (ЗНД), Удружење држава Југоисточне Азије (АСЕАН), Организација уговора о колективној безбедности (ОДКБ), Економска организација за сарадњу (Economic Cooperation Organization – ЕСО, ћирилично скраћено ЕЦО) и Конференција о интеракцији и мерама за изградњу поверења у Азији (Conference on Interaction and Confidence-Building Measures in Asia – СИСА, ћирилично скраћено ЦИЦА). Бимултилатерални однос ШОС са универзалном организацијом Уједињеним нацијама (УН) и Међународним комитетом Црвеног крста (МКЦК), у овом раду неће бити анализирани управо због њиховог глобалног карактера и чињенице да анализа тих односа не би дала одговор на постављено водеће истраживачко питање које гласи: да ли постоји образац успостављања бимултилатералних партнерстава у случају Шангајске организације за сарадњу? Тиме ће се дати одговор и на постојање односно непостојање утврђених правила и услова под којима настаје и сам бимултилатерализам.

Хронолошки представљен редослед успостављања бимултилатералних партнерстава Шангајске организације за сарадњу:

Меморандум о разумевању између Секретаријата Шангајске организације за сарадњу и:

1. Извршног одбора Заједнице независних држава потписан је у Пекингу 12. априла 2005. године.
2. Удружења држава Југоисточне Азије потписан је у Џакарти 21. априла 2005. године.

3. Секретаријата Организације уговора о колективној безбедности потписан је у Душанбеу 5. октобра 2007. године.
4. Секретаријата Економске организације за сарадњу потписан је у Ашхабату 11. децембра 2007. године.
- * Заједничка декларација о сарадњи између Секретаријата Шангајске организације за сарадњу и Уједињених нација потписана је у Ташкенту 5. априла 2010. године.
5. Уреда за дроге и криминал Уједињених нација потписан је у Астани 14. јуна 2011. године.
6. Секретаријата Конференције о интеракцији и мерама за изградњу поверења у Азији потписан је у Шангају 20. маја 2014. године.
7. Секретаријата Економске и социјалне комисије Уједињених нација за Азију и Пацифик потписан је у Џенгџоуу 15. децембра 2015. године.
8. Међународног комитета Црвеног крста потписан је у Астани 9. јула 2017. године.

2. НАЧИН ИСТРАЖИВАЊА ПРАКСЕ БИМУЛТИЛАТЕРАЛНИХ ОДНОСА ШАНГАЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЗА САРАДЊУ

У спровођењу предузетог експлораторног истраживања праксе бимултилатералних односа ШОС коришћени су различити научни поступци. С обзиром да су циљеви истраживања утврђивање међусобних односа Шангајске организације за сарадњу са одређеним трајним уређеним мултилатералним дипломатским платформама, као и класификовање и изучавање типског облика бимултилатерализма, посебно се издваја општенаучна компаративна метода. Критеријуми поређења издвојени су прикупљањем и анализирањем информација које се налазе на званичним интернет презентацијама ШОС и свих пет регионалних и интеррегионалних мултилатералних дипломатских структура са којима је успоставила односе трајне двостране сарадње. За ту сврху коришћена је оперативна метода анализа садржаја докумената и обе њене технике, квалитативна и квантитативна. Документи који се

анализирају јесу сржни документи установљења свих поменутих мултилатералних структура. Посебно је поступком анализе садржаја појединачно анализиран споразум односно меморандум о разумевању потписан између ШОС и њених бимултилатералних партнера.³ Тај документ садржи у себи најважнији чинилац, а то је разлог успостављања бимултилатералног партнерства који произилази из побројаних заједничких области сарадње. Чиниоци утврђивања заједничких обележја бимултилатералних односа ШОС нису унапред одређено сведени само на поједине, него су изведени из свих елемената садржаних у оснивачким документима обе стране сваког бимултилатералног односа и из сваког заједнички усвојеног споразума о уређењу успостављеног бимултилатералног трајног односа сарадње.

Стога, полазиште у анализирању сваке мултилатералне уређене дипломатске платформе јесте утврђивање њеног састава чланства. Приликом поређења, ограничили смо се на утврђивање заједничких држава чланица мултилатералних облика које поредимо, без анализирања значаја и појединачне моћи сваке од њих. Анализом садржаја сржних докумената уређене мултилатералне платформе утврдили смо усвојена начела њеног функционисања. Принципи и циљеви сваке организоване мултилатералне јединке дају увид у то на који начин она одлучује да решава одређена питања, односно која су правила која треба да поштују државе чланице како у односу између себе тако и у односу са другим државама нечланицама и другим владиним и невладиним ентитетима. Принципи и циљеви такође упућују на начин на који ће мултилатерална дипломатска структура приступати вођењу послова у оним областима које је навела као области свог деловања. Такође, утврђивањем институционалне развијености мултилатералне јединке сазнајемо колико је она заправо компетентна да спроводи активности како у својим областима деловања, тако и активности са другим мултилатералним јединкама. Критеријуми поређења издвојени анализом садржаја су следећи:

3) Оригинали и преводи ових споразума налазе се у: Соња Еремић, *Пракса бимултилатерализма Шангајске организације за сарадњу*, мастер теза, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, Београд, 2018, стр. 73-88.

1. састав чланства
2. принципи и циљеви
3. области деловања
4. институционализација

Најпрегледнији начин за поређење, следствено и проналажење чинилаца који су заједнички ШОС појединачно са сваком мултилатералном дипломатском структуром са којом је у споразумном односу јесте табеларно поређење. Због текстуалног ограничења у овом раду оно неће бити приказано. Стога, у даљем тексту најсажетије прилажемо информације проистекле из сржних докумената установљења свих анализираних мултилатералних дипломатских платформи, уређених према четири поредбена критеријума.

2.1. Шангајска организација за сарадњу

Државе чланице: Кина, Русија, Казахстан, Киргистан, Тацикистан, Узбекистан, Индија, Пакистан.

Принципи и циљеви: суверенитет, територијални интегритет; немешање у унутрашња питања држава чланица; једнакост; неповредивост државних граница; не коришћење силе у међународним односима; поштовање циљева и принципа Повеље УН; сарадња са другим државама и међународним или регионалним организацијама; отвореност за пријем нових чланова који прихватају циљеве и принципе ШОС; борба за људска права и темељне слободе; превенција међународних конфликта и решавање истих на миран начин.

Области деловања: борба против тероризма, сепаратизма, екстремизма, илегалне трговине дрогом и оружјем, илегалних миграција и других криминалних активности транснационалног карактера; регионални мир, безбедност и стабилност; регионална економска сарадња у различитим делатностима, сарадња у областима као што су наука и технологија, просвета, здравство, култура, спорт и туризам, заштита животне средине и регионалних добара.

Органи: Врховни орган јесте Савет шефова држава, а два стална органа су Секретаријат и Регионална антитерористичка структура (РАТС).

2.2. Заједница независних држава

Државе чланице: Азербејџан, Белорусија, Јерменија, Казахстан, Киргистан, Молдавија, Русија, Таџикистан, Узбекистан.

Принципи и циљеви: суверенитет, територијални интегритет; неповредивост државних граница; уздржавање од претње и коришћења силе; решавање несугласица на миран начин; немешање у унутрашња питања држава чланица; свеобухватан економски и друштвени развој у оквиру заједничког економског простора; омогућавање права и темељних слобода појединцима; постизање мира и безбедности у свету.

Области деловања: заштита људских права и темељних слобода; координација спољнополитичких активности; развијање заједничког економског простора, заједничких европских тржишта и политике царине; развој саобраћајних и комуникационих система; здравство и заштита животне средине; решавање проблема социјалне и миграционе политике; борба против организованог криминала; одбрамбена политика и заштита спољних граница.

Огани: Одлучујући орган јесте Савет шефова држава, извршни орган је Извршни одбор, а најзначајнији орган секторске сарадње је Антитерористички Центар.

2.3. Удружење држава југоисточне азије

Државе чланице: Брунеји, Вијетнам, Индонезија, Камбоџа, Лаос, Малезија, Мјанмар, Сингапур, Тајланд, Филипини.

Принципи и циљеви: независност, суверенитет, једнакост, територијални интегритет, национални идентитет држава чланица; неприхватање агресије, претње или коришћења силе; немешање у унутрашња питања и политику држава чланица; решавање несугласица на миран начин; поштовање Повеље УН и међународног и хуманитарног права; поштовање људских права, темељних слобода и социјалне правде; мир, безбедност и стабилност региона; јединствено тржиште држава чланица; Југоисточна Азија као зона без нуклеарног наоружања; одрживи развој и очување природних добара региона; смањење сиромаштва држава чланица.

Области деловања: свеобухватна економска, политичко-безбедносна и социо-културна сарадња.

Органи: Врховни орган је АСЕАН Самит који се састоји од шефова држава или шефова влада држава чланица. Стални орган је Секретаријат.

2.4. Организација уговора о колективној безбедности

Државе чланице: Белорусија, Јерменија, Казахстан, Киргистан, Русија, Таџикистан.

Принципи и циљеви: строго поштовање независности, територијалног интегритета, суверенитета и једнакости држава чланица; немешање у унутрашња питања држава чланица; волонтерско учешће; сарадња са државама нечланицама и међународним међувладиним организацијама које су активне у пољу безбедности; стварање услова за свеобухватан развој држава чланица, међународну и регионалну безбедност и стабилност.

Области деловања: организовање ефикасног система колективне безбедности; стварање војне инфраструктуре за обучавање војног особља и стручњака за оружане снаге и обезбеђивање оружане и војне технологије; борба против међународног теороризма, екстремизма, илегалне трговине дрогом, оружјем, организованог транснационалног криминала, илегалних миграција и других претњи по државе чланице; активности се спроводе под покровитељством УН и у сарадњи са заинтересованим државама и међународним организацијама; координисање заједничких спољнополитичких ставова који се тичу међународних и регионалних безбедносних проблема; усклађивање националних законодавстава која се тичу одбране, војске и безбедности.

Органи: Одлучујући орган јесте Савет колективне безбедности, док је Секретаријат један од сталних органа организације.

2.5. Економска организација за сарадњу

Државе чланице: Авганистан, Азербејџан, Иран, Казахстан, Киргистан, Пакистан, Таџикистан, Туркменистан, Турска, Узбекистан.

Принципи циљеви: суверена једнакост држава чланица; ефикасна сарадња са другим регионалним и међународним организацијама укључујући мултилатералне финансијске институције; добијање слободнијег приступа тржиштима изван ЕЦО региона; постепена интеграција економија држава чланица у светску економију и процес глобализације; одрживи економски развој; побољшање животног стандарда и квалитета живота држава чланица; уклањање трговинских баријера у оквиру ЕЦО, Поштвање Повеље УН.

Области деловања: трговина; саобраћај; енергија; економски развој и продуктивност; туризам; социјална заштита и животна средина; изградња капацитета и програми обуке; стварање партнерстава.

Органи: Савет министара (највиши орган; министри спољних послова), Секретаријат је извршни орган.

2.6. Конференција о интеракцији и мерама за изградњу поверења у азији

Државе чланице: Авганистан, Азербејџан, Бангладеш, Бахреин, Вијетнам, Египат, Израел, Индија, Ирак, Иран, Јордан, Казахстан, Камбоџа, Катар, Кина, Киргистан, Монголија, Пакистан, Палестина, Република Кореја, Русија, Тајланд, Тацикстан, Турска, Уједињени Арапски Емирати, Узбекистан.

Принципи и циљеви: суверенитет, територијални интегритет; независност; неповредивост државних граница; немешање у унутрашња питања држава чланица; уздржавање од претње силом или употребе силе; решавање сукоба на миран начин; заштита људских права и темелних слобода; међусобно поштовање; разумевање пријатељство и толеранција; поштовање Повеље УН и међународног права.

Области: економска димензија; животна средина; друштвена димензија; нови изазови и претње (тероризам, илегална трговина дрогом, транснационални криминал, трговина људима, прање новца, недозвољена трговина оружјем); политичка и војна димензија.

Органи: ЦИЦА има један управни орган, Секретаријат, а на ЦИЦА Самитима и Састанцима министара спољних послова одлучује се о њеном плану деловања.

3. РЕЗУЛТАТИ ПОРЕЂЕЊА

Циљ компарације Шангајске организације за сарадњу појединачно са сваком регионалном и интеррегионалном организацијом са којом је успоставила односе трајне двостране сарадње јесте утврђивање међусобних сличности и разлика. Само на тај начин је могуће утврдити заједничка обележја свих успостављених бимултилатералних односа ШОС.

Компарација је показала да највише преклапања према поредбеним критеријумима постоји између ШОС и ЦИЦА. Једина разлика је у томе што је ЦИЦА још увек механизам са једним управним органом чије су одлуке за сада симболичне. Недеволна институционална развијеност ЦИЦА је узрок што су највише успеха ове две организације постигле у спровођењу заједничких активности у области културе и спорта, попут маратона организованог у Астани 2017. године, а не у заједничком споразуму наведеној примарној области сарадње – борби против тероризма. Приметно је такође и велико преклапање ШОС и ЗНД-а. Обе платформе чак имају органе за борбу против теороризма, РАТС и Антитерористички центар ЗНД-а, чије саделовање, без сумње, може бити изузетно значајно у будућности. Значајних подударности постоји и између ШОС и АСЕАН-а, што институционалних, што у пољима деловања, иако не постоји директно преклапање чланства. Најмање преклапања видно је у поређењу ШОС са ЕЦО јер се њихове области деловања подударају само у једном сегменту. Њихова сарадња је искључиво економски уоквирена. Ипак, због слабије ефикасности институција, ЕЦО је тренутно мање значајан економски партнер ШОС од нпр. АСЕАН-а, са којом сарадња није само економска. Сарадња ШОС са ОДКБ-ом се огледа у једином аспекту којом се овај војни блок бави, а то је поље безбедности. Занимљиво је да је на конференцији Шангајске организације за сарадњу, одржане у Душанбеу 2014. године, главна тема дискусије била спајање ШОС и ОДКБ-а како би се прошириле могућности обе организације да осигурају регионалну безбедност.

Несумњиво можемо одмах закључити то да не постоји мултилатерална дипломатска структура чија су обележја идентична обележјима Шангајске организације за сарадњу.

Све проучене дипломатске платформе су индивидуалне, баве се различитим областима на различите начине или пак истим областима којима приступају другачије. Они критеријуми који су идентични за сваки успостављени бимултилатерални однос Шангајске организације за сарадњу доказују постојање обрасца, тј. да одређене чиниоце изабрана трајна мултилатерална дипломатска платформа мора поседовати како би могла да се бумултилатерално повеже са ШОС. Резултати поређења показују постојање четири таква чиниоца.

Први заједнички именитељ свим истраженим мултилатералним дипломатским платформама јесте очување територијалне целовитости и суверенитета својих држава чланица. Од примарне је важности, без изузетка за сваку проучену организацију да не дозволи нарушавање државних граница својих чланица, како од претње споља, тј. од држава нечланица и других организација, тако и од напада држава чланица међу собом. Све проучене мултилатералне дипломатске платформе почивају на принципу немешања у унутрашња питања и политику држава чланица које су слободне, независне и једнаке. Истицање целовитости јединке у колективу не умањује утицај и значај организације као целине чије су те државе чланице. Штавише, то снажно истицање суверености и територијалног интегритета држава чланица, преноси се на виши ниво, где се колектив посматра као јединка која штити своје границе, иако се у њој могу налазити земље различитих подрегиона.

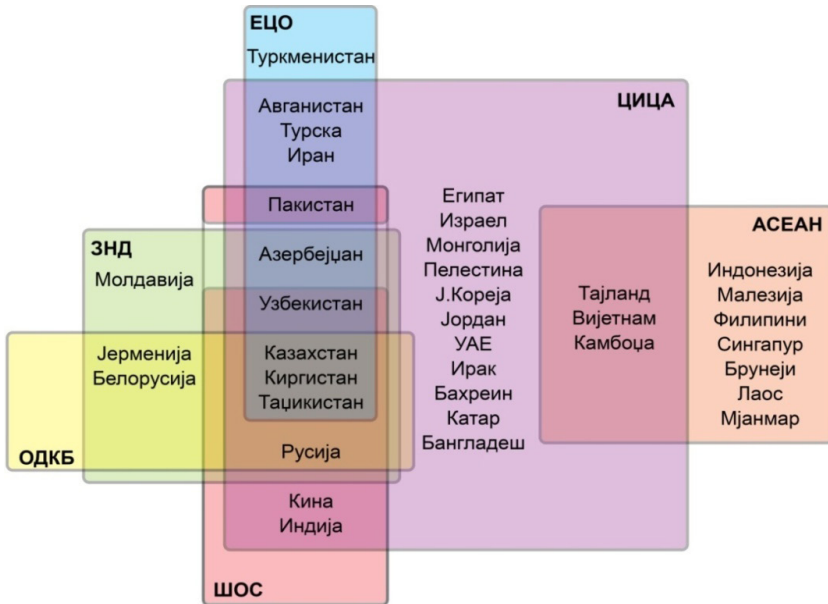
Спроведеним поређењем установљен је значај Повеље Уједињених нација за све истражене мултилатералне дипломатске структуре. Та битност УН огледа се на нивоу држава чланица првенствено, а онда и на нивоу организације. ЗНД није међу своје принципе уврстила ову ставку, али се анализом њеног оснивајућег докумената може закључити да Уједињене нације јесу њена организациона водила. Неке од ових мултилатералних структура, укључујући ШОС, су регионални споразуми за одржавање мира и стабилности према глави VIII Повеље Уједињених нација, док су све без изостављања организације у својству посматрача у Генералној скупштини УН.

Према критеријуму заснованом на поређењу области деловања утврђено је да се поља деловања свих проучених

организација подударају са пољима деловања Шангајске организације за сарадњу. Тачније, не ради се о потпуном преклапању области којима се баве односне организације, већ о томе да је бар једна област којом се бави ШОС садржана као ставка у областима деловања мултилатералне дипломатске платформе са којом је уредила односе двостране сарадње. Дакле, бимултилатерално повезивање Шангајске организације за сарадњу није могуће са структуром са којом нема преклапања у пољима деловања, било да је то преклапање видно у сржним пољима или представља комбинацију преклапања главног задатка једне организације са мање важним задатком друге организације. Појединачна остварена бимултилатерална сарадња ШОС покрива сва три главна поља њеног деловања – безбедност, економију и социо-културну област.

Последњи, али најважнији заједнички чинилац не само за сваки успостављени бимултилатерални однос ШОС већ и за све проучене дипломатске платформе између себе, јесте чланство. Као што можемо да видимо из Графикана 1, чланство ШОС преклапа се са чланством четири од пет истражених дипломатских платформи, делимично или потпуно. Преклапање чланства ШОС изостало је са АСЕАН-ом док је потпуно преклапање чланства установљено са ЦИЦА. Такође, можемо установити да постоји и узајамно преклапање чланства између мултилатералних дипломатских платформи са којима је ШОС споразумно уредила бимултилатералне односе. Тако на пример можемо довести у везу ШОС и АСЕАН јер АСЕАН и ЦИЦА имају заједничке државе чланице. Ипак, оно што повезује све анализирани регионалне и интеррегионалне организације јесте то да њихове државе чланице припадају региону Азије односно Евроазије. Овим се закључује да је заједничка црта свих постојећих уређених бимултилатералних односа Шангајске организације за сарадњу са трајним уређеним мултилатералним дипломатским платформама то да бар једна држава у саставу сваке од њих јесте учесник односа у неком азијском али и шире, у евроазијском региону.

Графикон 1: Графички приказ преклапања чланства свих проучених мултилатералних дипломатских платформи

4. ЗАКЉУЧАК: ДЕФИНИСАЊЕ ПОЈМА БИМУЛТИЛАТЕРАЛИЗМА

Анализа која је претходно била извршена свакако је могла бити ограничена на изучавање појединачних бимултилатералних партнерстава које је ШОС успоставила са сваком од пет мултилатералних регионалних и интеррегионалних дипломатски структурираних јединица и то без упоређивања међусобних сличности и разлика. Међутим, такво изучавање бимултилатерализма било би површно. Само се потпуно систематско упоредно истраживање свих пет бимултилатералних односа сарадње ШОС могло узети као поуздано за долажење до налаза за давање закључака о пракси бимултилатерализма Шангајске организације за сарадњу, следствено и за израђивање дефиниције бимултилатерализма.

Поређењем су установљена четири елемента која потврђују да се бимултилатерална партнерства Шангајске организације за сарадњу успостављају према одређеном обрасцу. Закључујемо да ће Шангајска организација за сарадњу да се

упусти у двостране односе мултилатералне сарадње са оним мултилатералним дипломатским платформама које:

- 1) припадају евроазијском региону,
- 2) не теже наднационалности,
- 3) строго се повинују принципима и циљевима Уједињених нација и
- 4) са којима постоји преклапање у областима сарадње (делимично или потпуно).

Када говоримо о бимултилатерализму као типу узајамних односа два мултилатерална дипломатска уређена облика, битно је не поистовећивати га са постојећим истраживањем би-мултилатерализма Мајкла Смита (Michael Smith).⁴ Смит је увео концепт би-мултилатералног преговарања за врсту преговора који се дешавају између ЕУ и Н.Р. Кине или ЕУ и САД. То је најкраће речено „мешавина” билатералних и мултилатералних преговора, односно то су преговори који су у оквиру мултилатералних механизма Европске уније билатерални преговори са трећим државама. Бимултилатерализам о којем ми говоримо не представља спој билатерализма и мултилатерализма. Како бисмо га јасно дефинисали, незаобилазна је Рагијева (Ruggie) констатација која даје увид у сржну разлику између мултилатерализма и билатерализма:

„Мултилатерализам је институционални облик који координише односе између три или више држава на основама ’општих’ правила понашања, тј. правила која наводе одговарајуће понашање за скуп акција, без обзира на појединачне интересе учесника или стратешке потребе које могу постојати у било ком одређеном случају [...] билатерализам разликује односе од случаја до случаја, засноване управо на претпостављеним појединачним основама и ситуацијским потребама.”⁵

Посматрањем неког другог бимултилатерализма попут дугогодишње бимултилатералне сарадње ЕУ и АСЕАН-а видимо да оно што важи за ШОС и њене бимултилатералне од-

4) Michael Smith, *The United States and the European Union: The politics of bi-multilateral negotiations*, Paper Presented at the Eight Biennial International Conference of the European Union Studies Association, Nashville, Tennessee, March 27-29, 2003.

5) John Gerard Ruggie, "Multilateralism: the autonomy of an institution", *International organization*, The MIT Press, Vol 46, No. 3, 1992, p. 571.

носе не важи и за постојеће друге. Без дубље анализе односа ЕУ-АСЕАН очигледно је да критеријум поштовања суверености држава и немешања у њихова унутрашња питања није играо улогу у успостављању овог бимултилатералног односа сарадње. „Европска унија је наднационална организација која има овлашћења да својим одлукама обавезе државе чланице и њихове органе.”⁶ Поред тога, нема ни географски непосредне повезаности држава чланица Европске уније и Удружења држава Југоисточне Азије, што је такође чинилац бимултилатерализма ШОС. Теорија „новог регионализма” као једно од три средишна значаја региона у светској политици наводи интеррегионализам, тј. то да је сваки регион у узајамним деловањима са другим регионима.⁷ Једну од одредница овог процеса дао је Хенги (Hänggi) који је одделио три различита начина манифестовања интеррегионализма у међународним односима. То су: 1. односи између регионалних групација, 2. бирегионални и трансрегионални споразуми и 3. хибридни односи регионалних група и јединствених центара моћи.⁸ Изучавајући бимултилатерализам увиђамо да се може поистоветити са оним што је Хенги одредио као прву врсту интеррегионализма односно повезивање регионалних групација (овде се мисли на повезивање два макрорегиона). Бимултилатерално повезивање ЕУ и АСЕАН-а представља делотворни интеррегионализам између Европе и Југоисточне Азије. Међутим, праксом бимултилатерализма ШОС увиђамо да постоје и пословања различитих региона унутар једног макрорегиона (изузимајући њену сарадњу са глобалним организацијама УН и МКЦК).

Претходно разматрани пример ЕУ и АСЕАН-а у поређењу са бимултилатерализмом ШОС пружа основу заснивања сигурности тврђења да успостављање трајног односа

6) Привредна комора Србије, *Европски закон - Основне вредности Европске уније*, Интернет, <http://www.kombeg.org.rs/Komora/centri/CentarZaEkonomскеOdnoseSaInostranstvom.aspx?veza=3076>, 15/09/2018

7) Јелица Стефановић-Штамбук, „Региони у 'старом' и 'новом' међународном регионализму: Успостављање новог 'нивоа анализе' светске политике”, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 03/2009, стр. 107.

8) Heiner Hänggi, "Interregionalism: Empirical and Theoretical Perspectives", Paper prepared for the workshop Dollars, Democracy and Trade: External Influence on Economic Integration in the Americas, Los Angeles, May 18, 2000, p.3.

двостране сарадње две мултилатералне уређене дипломатске платформе не изискује постојање општих правила, те да је сваки уређени бимултилатерализам између две мултилатерално организоване јединке вид правог билатералног односа чији се појавни облици могу разврставати према посебним правилима успостављеним као важећим за њега.

Из свега наведеног можемо да закључимо да државе чланице једног мултилатералног институционализованог облика негују јединствена правила понашања и воде се заједничким циљевима и принципима под које подводе појединачне интересе. Свака организација мултилатералне међувладине сарадње образује се и у циљу да у односима са свим другим актерима међународних односа делује као јединствена јединка. Бимултилатерализам је вид узајмног односа две мултилатерално уређене дипломатске платформе било установе или процеса којем те две мултилатералне јединке остварују заједнички своју сарадњу, односно билатерално партнерство своја два респективна мултилатерализма. Овај вид двостраног повезивања не укључује постојање посебно уређеног двостраног односа између једне мултилатералне дипломатске платформе са неком државом изван њеног чланског састава, нити посебно уређеног односа једне мултилатералне јединке са појединачном државом у чланском саставу неке друге мултилатералне јединке. Бимултилатерализам постоји само када је једна мултилатерално организована дипломатска јединка као јединствена целина, са својим усвојеним циљевима и принципима, успоставила трајно уређени однос сарадње са другом мултилатерално организованом дипломатском јединком као целином. Одатле би теоријски и оперативни концепт бимултилатерализма могао да гласи:

Бимултилатерализам, односно двострани мултилатерализам јесте успостављеност уређеног трајног односа међусобне двостране (билатералне) сарадње између једне регионалне, интеррегионалне или универзалне мултилатералне дипломатске платформе са другом регионалном, интеррегионалном или универзалном мултилатералном дипломатском платформом, на основу посебних правила које су заједнички утврдиле.

Литература

- Еремић Соња, *Пракса бимултилатерализма Шангајске организације за сарадњу*, мастер теза, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, 2018.
- Привредна комора Србије, *Европски закон - Основне вредности Европске уније*, Интернет, <http://www.kombeg.org.rs/Komora/centri/CentarZaEkonomскеOdnoseSaInostranstvom.aspx?veza=3076>, 15/09/2018
- Стефановић-Штамбук Јелица, „Региони у ’старом’ и ’новом’ међународном регионализму: Успостављање новог ’нивоа анализе’ светске политике”, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 03/2009, стр. 103-134.
- Behr Timo and Jokela Juha, *Regionalism & Global Governance: The Emerging Agenda*, Internet, http://www.institutdelors.eu/media/regionalism_globalgovernance_t.behr-j.jokela_ne_july2011_01.pdf?pdf=ok, 4/10/2018
- Doidge Mathew, "Inter-regionalism and Regional Actors: The EU-ASEAN Example", in: *The Eurasian Space: Far More Than Two Continents* (eds.: Wim Stokhof, Paul van der Velde and Yeo Lay), PIAS, Leiden, 2004, pp. 39-57.
- Hänggi Heiner, "Interregionalism: Empirical and Theoretical Perspectives", Paper prepared for the workshop Dollars, Democracy and Trade: External Influence on Economic Integration in the Americas, Los Angeles, May 18, 2000, pp. 1-14.
- Ruggie John Gerard, "Multilateralism: the autonomy of an institution", *International organization*, The MIT Press, Cambridge, No. 3/1992, pp. 561-598.
- Smith Michael, *The United States and the European Union: The politics of bi-multilateral negotiations*, Paper Presented at the Eight Biennial International Conference of the European Union Studies Association, Nashville, Tennessee, March 27-29, 2003.

Sonja Eremic

THE CONCEPT OF BIMULTILATERALISM BASED ON THE PRACTICE OF SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION

Resume

Research on multilateral diplomacy does not pay enough attention to understanding and explaining the practice of mutual official relations of institutionalized diplomatic forms. Besides, no attempt was made in theoretical definition of those relations. Therefore, the subject of this exploratory research are two-sided multilateral relations that Shanghai Cooperation Organization (SCO) has established and arranged by agreement with other multilateral diplomatic structures. SCO is an important actor in international arena, not just because of its accomplishments in regional security, economy and socio-cultural cooperation between member states. It is important because of its bilateral multilateral (bimultilateral) cooperation with seven other multilateral diplomatic structures. Five of those organizations are regional and interregional Asian and Eurasian multilateral structures (ASEAN, CICA, CIS, CSTO, ECO) and the rest are universal (UN and ICRC).

The aim of this research is to confirm that the bimultilateralism of the Shanghai Cooperation Organization is characterized by the existence of a pattern. Research methods and techniques used to confirm the underlying hypothesis are document analysis method and comparative method. Comparison of SCO with all of its regional and interregional bimultilateral partners is based on analyzed information from their founding documents.

The result of the comparison showed that SCO will establish bimultilateral relation with organization that 1) belongs to the Eurasian region, 2) with whom exists overlap in the areas of operation (partially or completely), 3) doesn't strive for supranationalism and 4) strictly complies with the Charter of the

United Nations. When we compare SCO's bимultilateralism to the long lasting EU-ASEAN bимultilateral partnership, we can see that those rules mentioned above do not apply on existing bимultilateral relations. Hence, the conclusion stands that bимultilateralism is not comprised by the existence of universal rules or patterns. Bимultilateral relations are real bilateral relations between two multilateral diplomatic structures based on a case-by-case rules.

Keywords: bимultilateralism, interregionalism, multilateral diplomacy, SCO, ASEAN, CICA, CIS, CSTO, ECO, EU.

* Овај рад је примљен 15. октобра 2018. године, а прихваћен за штампу на сас-танку Редакције 23. новембра 2018. године.